

ванних ценопопуляцій *Galanthus nivalis* L. удовлетворительно, поскольку характеризуется достаточной плотностью, наличием четырех основных возрастных групп, нормальным типом популяции.

Ключевые слова: ценопопуляция, возрастное состояние, семенная продуктивность, *Galanthus nivalis* L.

Dyka O.O., Khomyn I.H., Ferentc N.M., Petrushchak J.I. Age structure dynamics coenopopulations *Galanthus nivalis* L. on the territory of natural reserve of "Roztochia"

This paper describes the results of the study coenopopulations of *Galanthus nivalis* L. in natural reserve of "Roztochia" during 2009-2010. We investigated the age status of species type, number of all available age groups, the density of individuals per 1m², percentage of age groups and seeds as a way to sustain populations. The state investigated coenopopulations *Galanthus nivalis* L. satisfactory, as characterized by a sufficient density, the presence of four main age groups, normal type populations.

Keywords: populations, the age status, seeds, *Galanthus nivalis* L.

УДК 502.753

Ст. наук. співроб. Д.Ю. Карабчук;

ст. наук. співроб. І.М. Пацура, канд. с.-г. наук;

ст. наук. співроб. А.С. Мельник – НЛТУ України, м. Львів

**БУЗОК СХІДНОКАРПАТСЬКИЙ: ІСТОРІЯ ПОХОДЖЕННЯ,
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Представлено інформацію щодо історичних фактів ботанічного відкриття бузку східнокарпатського, його найменування, природного місця зростання та використання у садово-парковому господарстві. Наголошено на необхідності збереження цього червонокнижного виду.

Ключові слова: бузок східнокарпатський, бузок карпатський, бузок угорський, ботанічний опис, походження назви, Paul Kitaibel, Rosalia Baroness von Josika, Josef Franz Jacquin, ареал, декоративне озеленення.

У колекціях Ботанічного саду загальнодержавного значення Національного лісотехнічного університету України, на території відділів дендрології (м. Львів, вул. Генерала Чупринки, 103) та лісових ботанічних досліджень в с. Страдч (регіон Розточчя), зростає бузок східнокарпатський (угорський) – *Syringa josikaea* J. Jacq. ex Rchb. Цінний в науковому плані вид, релікт третинного періоду. Природно трапляється лише у двох регіонах – Українських Карпатах і Румунії (Трансільванія). Це надзвичайно красива рослина [6] із рясним цвітінням та приємним запахом. Рідкісний карпато-балканський ендемік. Його занесено до Червоної книги України [11].

Із ботанічного опису [2, 4, 7] відомо, що східнокарпатський бузок за життєвою формою є невеликим деревцем або кущем висотою 3-5 м із родини маслинових. Має квітки світло-фіалкові, пахучі, зібрані у невелику негусту прямостоячу волоть, яка розвивається з верхівкової бруньки. Найбільше ціниється за приємний ароматний запах та довготривале цвітіння [5]. Розцвітає на тиждень-два пізніше від бузку звичайного, у травні-червні. Листки широко-еліптичні, завдовжки 5-12 см, більш-менш повстисті (зрідка голі), блискучі, темно-зелені зверху та сіро-зелені знизу. Плоди і насіння дозрівають у ве-

ресні-жовтні. Розмножується насінням. Деякі дослідники вказували на те, що його листки мають збільшену щільність (структуру) [13].

Питання походження, як і назви цієї рослини, є дискусійним. Так, окремі дослідники ([16], і не тільки) свого часу наголошували на схожості цього виду із бузком Вольфа, ареалом поширення якого є Азія. Це дало підставу висловити гіпотезу [13] про те, що рослину могли перенести кочові племена монголів під час їхнього переселення до Європи (теперішні території Трансільванії і Закарпаття), де вона акліматизувалась.

На сьогодні цей вид має кілька назв – бузок угорський, бузок східно-карпатський, бузок карпатський [11].

Перша датована згадка про цю рослину належить угорському ботаніку Паулю Кітаібелю (Paul Kitaibel (1757-1817 pp.) [13] близько 1800 р., за часів правління Австро-Угорської імперії, який помітив невідомий йому раніше вид бузку по дорозі з Мукачева до Львова, та, щоб не забути, за схожість із листками сливи назвав його сливолистим (*S. prunifolia*). Але такий опис був неповним для офіційного прийняття у ботанічному світі, тому перевага у найменуванні цієї рослини була надана наступному відкривачу Жозефу Францу Жакену (Josef Franz Jacquin). А сталося це так. У 1826 р. баронеса Розалія фон Жосіка (Rosalia Baroness von Josika), закохана у цей вид бузку, збирала кілька особин, які росли на території її садиби, що знаходилася в околицях м. Клуж Напока (Cluj-Napoca). Ця місцевість розташована у Північній Трансільванії, неподалік кордону із Закарпатською областю (тепер – Румунія), яка також у той же період входила до складу Австро-Угорської Імперії. Баронеса відіслала їх зразки натуралісту-ботаніку барону Жозефу Францу Жакену, який описав морфологію і дав латинську назву рослини – *Syringa josikaea* J. Jacq. ex Rchb на її честь. Представлення цього виду відбулося на конференції натуралістів у м. Гамбурзі 30 вересня 1830 р., де було прийнято саме таку латинську назву цієї рослини. Поряд із цим, на всій території Центральної і Західної Європи і за її межами міцно закріпилась народна назва цієї рослини – бузок угорський (hungarian lilac, ungarischer flieder, ungarsk syren, lilak węgierski тощо). Більшість українських ботаніків вважають за доречне вживати назву – бузок східнокарпатський, оскільки природним місцем зростання є Карпатський регіон України та західна сторона Карпат північної частини Румунії (офіційні сайти міжнародних ботанічних баз даних Flora Europaea, GRIN Taxonomy for Plants та ін.) [14, 15], які належать до східної частини загальних Карпат.

Сьогодні, природно, цей рідкісний вид можна побачити на території західної частини Українських Карпат [8, 11, 12]: верхніх частинах басейнів річок Уж, Латориця, Ріка, Стрий на висотах 400-750 м н.р.м. Його угруповання та окремі рослини займають родючі та дещо зволожені ґрунти.

Особини цього виду охороняються на території пам'ятки природи загальнодержавного значення "Гора Яворник", Ужанському національному природному парку. А на території Воловецького району Закарпатської обл. розташована пам'ятка природи місцевого значення, яка має назву "Бузок угорський". Тут, на площі 6,0 га, його можна побачити у заростях сіровільша-

ників з домішкою ясена звичайного, горобини звичайної і явора, разом з вербою козячою, бруслиною європейською, крушиною ламкою, жимолостю пухнастою. На північно-східному макросхилі Карпат долини р. Стрий (Климецьке л-во, кв. 21, Славський ДЛГ) він природно зростає у підліску серед жимолості чорної, верби попелястої, бузини червоної, ліщини звичайної, агрусу відхиленого (веприн), малини та калини звичайної під наметом ялиново-сіровільхових деревостанів. На території Румунських Карпат бузок східнокарпатський також формує стійкі природні угруповання.

На жаль, як свідчать результати дослідження, чисельність цього виду поступово зменшується [9]. Свого часу бузок східнокарпатський був популярним в озелененні, тому його можна побачити й у межах Львова, ботанічних садах та парках. Як декоративна рослина, бузок інтенсивно використовують для виготовлення букетів. Цінується у декоративному садівництві, особливо для створення пізньовесняних та ранньолітніх квітучих кущових експозицій, на задньому плані інших рослин [1, 3].

Рекомендується висаджувати невеликими групами в арборетумах, парках, скверах, великих садах, у місцях, де немає особливо яскравих композицій. Деякі садівники навіть рекомендують створювати з нього живоплоти, оскільки підстрижені екземпляри довго тримають форму [6]. Вид має кілька декоративних форм, зокрема в колекції дендропарку Ботанічного саду НЛТУ України у Львові є форми біло-рожева і біло-фіалкова.

Література

1. Белорусец Е.Ш. Сирень / Е.Ш. Белорусец, В.К. Горб. – К. : Вид-во "Урожай", 1990. – 176 с.
2. Библикова В.Ф. Биологические основы культуры и селекции сиреней : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. биол. наук: спец. 03.00.05. – Минск, 1965. – 21 с.
3. Вехов Н.К. Сирени / Н. Вехов. – М. : Изд-во "Б.и.", 1953. – 152 с.
4. Визначник рослин Українських Карпат. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1977. – 434 с.
5. Вісюліна О.Д. Бузок / О.Д. Вісюліна // Флора УРСР. – В 12-ти т. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – 544 с.
6. Горб В.К. Сирени на Украине / В. Горб. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1989. – 158 с.
7. Заверуха Б.В. Семейство Маслинные – Oleaceae / Б. Заверуха // Определитель высших растений Украины. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1987. – С. 243-245.
8. Крічфалушій В.В. Червоний список Закарпаття: види рослин та угруповання, що знаходяться під загрозою зникнення / В.В. Крічфалушій, Г.Б. Будніков, А.В. Мигаль. – Ужгород, 1999. – 196 с.
9. Пацура І.М. Рідкісне угруповання з участю бузку угорського на Львівщині / І. Пацура, Л. Петрова // Науковий вісник УкрДЛТУ : зб. наук.-техн. праць. – Львів : Вид-во УкрДЛТУ. – 2005. – Вип. 15.1. – С. 58-61. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:eP5F25zlpRUJ:www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/15_1/58_Pacura_15_1.pdf (14.05.10). – Назва з екрану.
10. Флора УРСР. – Т. 8 / за ред. М.І. Котова, А.І. Барбарича. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – 545 с.
11. Червона книга України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.mail.menr.gov.ua/publ/redbook/redbook.php?lang=ukr&kingdom=2&class=12&ordo=68&fam=218&num=1194> (14.05.10). – Назва з екрану.
12. Чопик В.И. Редкие и исчезающие растения Украины / В.И. Чопик. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1978. – 212 с.
13. Fiala J.L. Lilacs. The Genus Syringa / J.L. Fiala // Portland, Oregon: Timber Press. – USA, 1988. – 266 p.

14. *Flora Europaea*. [Електронний ресурс]. – Доступний з [http://www.rbge.org.uk/cgi-bin/nph-readbtrees.pl/feout?FAMILY_XRE=&GENUS_XREF=Syringa+&SPECIES_XREF=josikaea&TAXON_NAME_XREF=&RANK=\(14.05.10\)](http://www.rbge.org.uk/cgi-bin/nph-readbtrees.pl/feout?FAMILY_XRE=&GENUS_XREF=Syringa+&SPECIES_XREF=josikaea&TAXON_NAME_XREF=&RANK=(14.05.10)). – Назва з екрану.

15. *GRIN Taxonomy for Plants*. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ars-grin.gov/cgi-bin/npgs/html/taxgenform.pl?language=en> (14.05.10). – Назва з екрану.

16. McKelvey S.D. *The Lilac*. – New-York : McMillan Comp., 1928. – 581 p.

Карабчук Д.Ю., Пацура И.М., Мельник А.С. Сирень восточнокарпатская (*Syringa josikaea*): история происхождения, современное состояние и перспективы

Предоставлена информация относительно исторических фактов ботанического открытия сирени восточно-карпатской, особенностей ее наименования, естественного происхождения и использования в садово-парковом хозяйстве. Подчеркнута необходимость сохранения данного краснокнижного вида.

Ключевые слова: сирень восточно-карпатская, сирень карпатская, сирень венгерская, ботаническое описание, происхождение названия, Paul Kitaibel, Rosalia Baroness von Josika, Josef Franz Jacquin, ареал, декоративное озеленение.

Karabchuk D.Yu., Pacura I.M., Melnyk A.S. Lilac eastern-carpathian (*Syringa josikaea*): history of origin, present and future perspective

The work gives some historical information on botanical discovery of *Syringa josikaea*, its naming, natural habitat and use in Horticulture. The necessity of maintainance of this Red Book kind is underline.

Keywords: *Syringa josikaea* J. Jacq. ex Rchb, lilac eastern-carpathian, Carpathian lilac, lilac Hungarian, botanical description, origin of name, Paul Kitaibel, Rosalia Baroness von Josika, Josef Franz Jacquin, habitat area, gardening.

УДК 581.95: 574.3 (477.83)

Наук. співроб. О.Т. Кузярін, канд. біол. наук –
Державний природознавчий музей НАН України

**РАРИТЕТНІ РОСЛИНИ ТОРФОВИЩ "БІЛОГОРЩА"
ТА "ЗЕЛІВ" (РОЗТОЧЧЯ)**

Наведено список раритетних видів вищих рослин для територій двох торфовищ на Розточчі: "Білогорща" (41 вид) та "Зелів" (11 видів). Виявлено унікальні для Розточчя місця виявлення чотирьох раритетних видів (*Orchis militaris* L., *Salix lapponum* L., *Liparis loeselii* (L.) Rich. та *Helodium blandowii* (F. Weber et D. Mohr) Warnst.). Проаналізовано фітоценотичну приуроченість, чисельність локальних популяцій та сучасні тенденції поширення раритетних видів. З'ясовано соціологічний статус раритетних видів та їхню належність до регіонального, загальнодержавного і міжнародних реєстрів. Запропоновано організувати ландшафтний заказник державного значення на території торфовища "Білогорща".

Ключові слова: раритетні види рослин, популяція, соціологічний статус, торфовище, Розточчя.

Дослідження проведено на територіях двох низових торфовищ в межах геоморфологічного району Розточчя впродовж 2008 та 2009 рр. Збір польового матеріалу здійснено докладно-маршрутним методом обстеження з використанням класичних геоботанічних методик. Соціологічний статус видів наведено за категоріями МСОП [5]. Торфовище "Білогорща" приурочене до Білогорської прохідної долини, що розміщена в західній околиці м. Львова. Торфовище "Зелів" зосереджене між селами Кожичі та Зелів Яворівського району Львівської області. За районуванням боліт України [1] вони належать